

אוניברסיטת בר אילן

השפעת שכיחות הופעת המילים בשפה העברית על התפתחות קריאת מילים מנוקדות ולא מנוקדות ובניקוד שגוי: השוואה בין מיצב גבוה למיצב נמוך

אסתר דאי עדרי

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית ספר לחינוך של

אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את השפעת שכיחות הופעת המילים בשפה העברית על מידת הדיוק בעת הקריאה כפונקציה של ניקוד ומיצב סוציו-אקונומי. באופן ספציפי, נבדקה ההשפעה של מילים בשכיחות גבוהה ונמוכה וכן של מילים נדירות על מידת הדיוק בקריאה כאשר מילים אלה הופיעו עם ובלי ניקוד או בניקוד שגוי ונקראו על ידי תלמידים מחמשקבוצות גיל שונות ומעמד סוציו אקונומי נמוך וגבוה.

הנחת המחקר המרכזית הייתה כי שכיחות הופעת המילים בשפה היא גורם מנבא משמעותי ברכישת שטף קריאה וכי תהליכי רכישת השפה הכתובה בקרב ילדים מושפעים מן ההקשר החברתי-כלכלי שבו הם גדלים. לכן שיערנו כי רמת הדיוק תהיה גבוהה יותר כאשר המילים שכיחות לעומת נדירות או תפל וכן כאשר הקוראים מבוגרים יותר וממעמד סוציו-אקונומי גבוה בהשוואה לקוראים צעירים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך. בנוסף, שיערנו כי נוכחותו או היעדרו של ניקוד גם כן תשפיע על מידת הדיוק בקריאה כאשר מילים מנוקדות יקראו מהר יותר בהשוואה למילים לא מנוקדות או מילות המנוקדות באופן שגוי.

על מנת לבחון השערות אלה גוייסו 203 תלמידים (104 בנות ו-99 בנים) דוברי עברית מחמש שכבות גיל הלומדים במסגרות של החינוך הממלכתי (כיתה ב', ד', ו', ט' ו-יא') מחצית מהתלמידים הנבדקים השתייכו לרמת מיצב נמוכה ומחציתם לרמת מיצב גבוהה. כלל הנבדקים קראו רשימה של 150 מילים אשר הוקרנה על גבי מסך המחשב למשך 3 שניות וקריאתם הוקלטה להערכת רמת הדיוק. רשימת המילים כללה מילים בעלות רמות שונות של שכיחות (שכיח/נדיר/תפל) מנוקדות, לא מנוקדות ובעלות ניקוד שגוי. כלל המילים נשענו על משקלים שונים בשפה העברית. כמו כן, על מנת למנוע הטרכה מורפולוגית, נוספו לרשימה מילות פילר, היינו מילים שהמשקלים שלהם שונים ממילות המבחן.

על מנת לבחון את שאלות המחקר באשר להבדלים בין קבוצות המיצב השונות (נמוך, גבוה), שכבות הגיל השונות (כיתה ב', כיתה ד', כיתה ו', כיתה ט', כיתה יא') וסוג הניקוד (מנוקד, לא מנוקד, מנוקד שגוי), נערכו מבחני ניתוח שונות תלת כיווניים ($2 \times 3 \times 3$) מסוג ANOVA עם מדידות חוזרות. כמו כן, נערכו מבחני Kruskal-Wallis לבחינת ההבדלים בין שכבות הגיל השונות בכל קבוצת מיצב למילים מנוקדות, לא מנוקדות ומנוקדות שגוי בנפרד.

מתוצאות המחקר עולה כי באופן כללי רמת הדיוק של מילים שכיחות, נדירות ותפל היא גבוהה יותר בקרב מיצב גבוה. הממצאים מלמדים כי בכל סוגי המילים שנבדקו, ילדים ממיצב נמוך מדייקים פחות בקריאה בהשוואה למיצב גבוה. בבחינת דפוס ההבדלים בין המיצבים, הממצאים בקרב המיצב הגבוה תואמים לאורך כל ההתפתחות את המודל ההתפתחותי של הקריאה בשפה העברית, לפיו בכיתות ב' נצמדים תלמידים לניקוד על מנת להגיע לקריאה מדוייקת, זונחים אותו החל מכיתות ד' וחוזרים ללמדו בגילי התיכון מתוך מטרת מטא לשונית. לעומת זאת, בקרב המיצב הנמוך אין תמיד הלימה עם המודל ההתפתחותי כך שבגילאים הצעירים ישנה אי היצמדות לסימני הניקוד ואילו בגילאים המבוגרים יותר ישנה התעלמות מן הניקוד.

זאת ועוד, בניגוד להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים ברמת הדיוק של קריאת מילים שכיחות עם או בלי ניקוד בקרב שכבות הגיל השונות. לגבי בחינת ממצאי הקריאה של מילים נדירות, נמצאו הבדלים בין המיצבים רק בקרב כיתות ב' ו ד' אשר קראו פחות מדוייק מהכיתות הגבוהות. לגבי מילות תפל ניכר כי יכולת ההתמודדות עם מילים אלה בקרב המיצב הגבוה הינה גבוהה לאורך כל ההתפתחות, בעוד במיצב הנמוך היא נמוכה בקרב גילי היסודי ומתחזקת רק בכיתות הגבוהות. כך, כשמילות התפל היו מנוקדות, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שכבות הגיל השונות בקרב תלמידים מן המיצב הגבוה. לעומת זאת, בקרב תלמידים מן המיצב הנמוך, התלמידים הבוגרים מכיתות ט' וכיתות יא' קראו בצורה מדוייקת יותר מאשר כיתות ב' וכיתות ד'. לעומת זאת כאשר מילות התפל היו לא מנוקדות, בשתי קבוצות המיצב נמצאה רמת דיוק גבוהה יותר בקרב תלמידי שלוש הכיתות הגבוהות יותר (כיתה ו', כיתה ט' וכיתה יא'). לגבי מילים שכיחות, נדירות ותפל אשר נוקדו באופן שגוי, נמצא דפוס הבדלים שונה בין שתי קבוצות המיצב לאורך ההתפתחות. בעוד בקרב תלמידים מהמיצב הנמוך נמצאה רמת דיוק נמוכה במובהק שכבות הגיל הבוגרות בהשוואה לשכבת הגיל הצעירה, בקרב תלמידים מן המיצב הגבוה נצפתה עקומת U המצביעה על רמת דיוק גבוהה יותר בקרב שכבת הגיל הצעירה ביותר (כיתה ב') ובקרב שכבת הגיל הבוגרת ביותר (כיתה יא'). נראה אפוא כי מיצב חברתי כלכלי עשוי להיות גורם מעכב ברכישת הקריאה וכי יש בכוחו להמשיך ולהשפיע לאורך כל שלבי ההתפתחות השונים.

מבחינה תיאורטית, תורם מחקר זה להעמקת הידע על ביצורם של ייצוגים אורתוגרפים בלכסיקון המנטלי בקרב תלמידי בית ספר בגילים שונים ובמיצבים שונים. תרומה זו הינה בעלת חשיבות לידע הרב שנצבר על משתנה השכיחות המהווה גורם בעל חשיבות בתהליכי למידת מילים

ונחשב גורם מנבא לרכישת שטף קריאה. בנוסף, ממצאי המחקר מרחיבים את מאגר הידע שנצבר עד כה על תרומת התשומה החברתית ללמידה. מבחינה מעשית-חינוכית, הממצאים עשויים לסייע באיתור מובחן של מוקדי הפערים בין המיצבים ובהתאם להם בניית תכנית התערבות. תכניות ההתערבות יסייעו בקידום היכולות הלשוניות של קוראים מהמיצב הנמוך, תוך התייחסות לביצורם של ייצוגים אורתוגרפיים בלכסיקון המנטלי ותפקידם המרכזי ביכולות הקריאה לאורך ההתפתחות.